

ACTA MVSEI APVLENSIS
APULUM LIV
series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ARS ARCHAEOLOGICAE
Studii dedicate lui Nikolaus Boroffka la aniversarea a 60
de ani
Studies dedicated to Nikolaus Boroffka on his 60th
birthday

Volum îngrijit de/Edited by:

Horia Ciugudean,
Gabriel Tiberiu Rustoiu
Radu Ota

Editura „ASTRA Museum”

Alba Iulia

2017

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL T. RUSTOIU

Colegiul editorial

RADU ARDEVAN - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

NIKOLAUS BOROFFKA - Deutsches Archäologisches Institut, Berlin

DANIEL DUMITRAN - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

NICOLAE GUDEA - Cluj-Napoca

VALER MOGA - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

ZENO KARL PINTER - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

MARIUS PORUMB - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

VOLKER WOLLMANN - Obrigheim

Colegiul de redacție

HORIA CIUGUDEAN - director

RADU OTA - secretar de redacție

GEORGE BOUNEGRU - membru

CONSTANTIN INEL - membru

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

510010 ALBA IULIA

Str. Mihai Viteazul, 12-14

Tel. 0258/813300

Correspondence address:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

RO – 510010 ALBA IULIA

Mihai Viteazul St., 12-14

Tel. (+40) (258) 813300

revista.apulum@yahoo.com

www.mnuai.ro; www.muzeuluniriialba.ro; www.anuarulapulum.ro

© 2017 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247-8701

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LIV

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ALBA IULIA

MMXVII

Tehnoredactare: HORIA CIUGUDEAN, RADU OTA
Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA GOȘA, BRÎNDUȘA
CIUGUDEAN-PANAITE

Textele nepublicate nu se restituie.

Tipărit la **Vertical Graphic SRL** Alba Iulia

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

TABVLA GRATVLATORIA.....	13
HORIA CIUGUDEAN, GABRIEL TIBERIU RUSTOIU, RADU OTA, Cuvânt înainte/Foreword.....	17
HORIA CIUGUDEAN, <i>Laudatio</i>	20
BIBLIOGRAFIE NIKOLAUS BOROFFKA.....	29

STUDII – STUDIES

GHEORGHE LAZAROVICI, CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI, The Role of Salt in the Beginning of the Neolithisation Process in the southern Part of Central Europe and the Balkans <i>Rolul sării în debutul procesului de neolitizare în zona sudică a Europei centrale și a Balcanilor</i>	53
SABIN ADRIAN LUCA, ANA-MARIA PĂPUREANU, GHEORGHE NATEA, Date despre o cataramă de curea realizată din <i>Spondylus Gaederopus Linnaeus</i> , 1758, descoperită la Tărtăria – Gura Luncii – campania 2010 <i>A Belt Buckle made of Spondylus Gederopus Linnaeus, 1758, discovered at Tărtăria – Gura Luncii – the 2010 Campaign</i>	107
SABIN ADRIAN LUCA, TIBERIU BOGDAN SAVA, DORU PĂCEȘILĂ, OANA GAZA, IULIANA STANCIU, GABRIELA SAVA, BIANCA ȘTEFAN, Date radiocarbon din situl arheologic de la Turdaș – Luncă (cercetările preventive ale anului 2011) (I) <i>Radiobarbon Data from Turdaș – Luncă archaeological Site (the preventive Researches from 2011) (I)</i>	137
MIHAELA BLEOANCĂ, Un topor de tip Jászladany descoperit pe raza localității Tibru, com. Cricău (jud. Alba) <i>An Axe of Jászladany-Type discovered at Tibru, Cricău parish, (Alba county)</i>	147
MIHAELA-MARIA BARBU, MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Industria litică cioplită eneolitică de la Șeușa - Gorgan (com. Ciugud, jud. Alba) <i>The Copper Age lithic Industry from Șeușa – Gorgan (Ciugud parish, Alba county)</i>	155
CAROL KACSÓ, Necropola tumulară din bronzul târziu de la Bicz (jud.Maramureș, România) <i>Die Spätbronzezeitliche Hügelnekropole von Bicz (Kreis Maramureș, Rumänien)</i>	189
CLAES UHNÉR, SVEND HANSEN, HORIA CIUGUDEAN, GABRIEL BĂLAN, RALUCA BURLACU-TIMOFTE, Structura și demografia	

<p>așezării de la Teleac: o fortificație din Transilvania de la sfârșitul epocii bronzului - începutul epocii fierului <i>Settlement Structure and Demography in Teleac: a Late Bronze Age – Early Iron Age Hillfort in Transylvania</i></p>	211
<p>BIANKA NESSEL, "Leaf shaped" Negatives and their Meaning: a rare Mould Type from the Teleac Hillfort, jud. Alba Transilvania <i>Negativele în formă de frunză și semnificația lor: un tip rar de tipar din fortificația de la Teleac, jud. Alba, Transilvania</i>.....</p>	247
<p>MONICA ȘANDOR-CHICIDEANU, Figurine zoomorfe din bronz și lut din zona lacului Bistreț, jud. Dolj <i>Zoomorphe Figurinen aus Bronze und Ton des Bistret-See Gebietes, Kreis Dolj</i>.....</p>	263
<p>CRISTINEL FÂNTÂNEANU, ADRIAN COSMIN BOLOG, OVIDIU OARGA, O piesă de bronz descoperită la Gâmbaș (mun. Aiud, jud. Alba) <i>A Bronze Object discovered at Gâmbaș (Aiud Municipality, Alba County)</i>.....</p>	281
<p>RADU OTA, ILIE LASCU, GEORGE BOUNEGRU, Un mausoleu descoperit recent și problema existenței unor asemenea construcții la Apulum <i>A recently discovered Mausoleum and the Topic of Existence of some funerary Buildings at Apulum</i>.....</p>	287
<p>FLORIN CIULAVU, Pușculițele romane descoperite la Apulum <i>Roman Money Boxes discovered at Apulum</i>.....</p>	313
<p>RADU OTA, CRISTIAN TITUS FLORESCU, Un altar votiv descoperit în castrul legionar de la Apulum <i>A votive Altar discovered in the legionary Camp of Apulum</i>.....</p>	329
<p>DANIELA CIUGUDEAN, Roman bronze Military Equipment and Harness in the Collections of the Alba Iulia Museum. I. Belt and Baldric Plates <i>Echipament militar roman și piese de harnașament din bronz în colecțiile muzeului din Alba Iulia. I. Aplici de centură și balteus</i>.....</p>	341
<p>CĂLIN COSMA, ADRIAN COSMIN BOLOG, OVIDIU OARGA, Morminte avare recent descoperite la Gâmbaș (jud. Alba) – punct "Ogoarele de jos" <i>Neu entdeckte awarische Gräber in Gâmbaș (Kreis Alba) – Standort "Ogoarele de jos"</i>.....</p>	409

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAȚII
RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS

- DAN ANGHEL, Aspecte ale restaurării materialului arheologic descoperit la Alba Iulia - Recea
Restoration Aspects of the archaeological Material discovered in Alba Iulia – Recea..... 435
- SORIN ȘERBAN, Restaurarea unui vas de mari dimensiuni aparținând culturii Wietenberg
The Restoration of a Wietenberg big Pot..... 451

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ
REVIEWS AND READER'S NOTES

- ZENO KARL PINTER, Mihai Bărbulescu, *Arheologia azi, în România*, Editura Idea Design & Print, Cluj, 2016, 224 pagini, cu o prefață de Aurel Codoban..... 459
- VIORICA SUCIU, Valentin Dolfi, *Repertoriul descoperirilor monetare de pe teritoriul județului Vâlcea*, Societatea Numismatică Română, București, 2016, 157 p..... 464
- RADU OTA, (Editors: Oana Tutilă, Nicolae Cătălin Rișcuța, Iosif Vasile Ferencz), *Archaeological Small Finds and their Significance. Proceedings of the Symposium on Games and Toys*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2016, 130 pagini, 57 figuri, 2 planșe..... 467
- RADU CIOBANU, Robert Bedon, Hélène Maveraud-Tardiveau (edit.), *Présence des divinités et des cultes dans les villes et les agglomérations secondaires de la Gaule romaine et des régions voisines, Caesarodunum XVII-XLVIII*, Limoges, 2016, 591 pag, cu ilustrații și grafice alb-negru..... 470
- Lista autorilor..... 473

ACTA MUSEI APVLENSIS LIV

ARS ARCHAEOLOGICAE

***Studii dedicate lui Nikolaus Boroffka la aniversarea
a 60 de ani***

***Studies dedicated to Nikolaus Boroffka on his 60th
birthday***

Volum îngrijit de/Edited by:

Horia Ciugudean,
Gabriel Tiberiu Rustoiu
Radu Ota

Editura „ASTRA Museum”

Alba Iulia

2017

Nikolaus Boroffka

**DATE RADIOCARBON DIN SITUL ARHEOLOGIC
DE LA TURDAȘ - LUNCĂ
(CERCETĂRILE PREVENTIVE ALE ANULUI 2011) (I)**

Sabin Adrian LUCA
Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu; Muzeul Național Brukenthal
Tiberiu Bogdan SAVA
Doru PĂCEȘILĂ
Oana GAZA
Iuliana STANCIU
Gabriela SAVA
Bianca ȘTEFAN

Laboratorul RoAMS, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru
Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”, Măgurele-Ilfov

Cuvinte cheie: eneolitic, situl Turdaș - **Luncă**, cultura Turdaș, Transilvania, România.

Key words: Eneolithic, Turdaș - Luncă site, Turdaș culture, Transylvania, Romania.

Situl arheologic de la Turdaș - *Luncă* (județul Hunedoara) este arhicunoscut în literatura de specialitate¹. Importanța culturii Turdaș – pentru Transilvania, cel puțin – este extrem de mare. Aceasta fixează eneoliticul timpuriu din provincia României și arată o transformare deosebită a culturii Vinča, într-o formă locală, dar deosebit de importantă².

Săpăturile preventive din anul 2011, continuate și între anii 2014-2016, au dus la descoperiri deosebite.

Acum dorim să aducem la cunoștința cercetătorilor primele două date absolute obținute în laboratorul RoAMS din cadrul Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”, Măgurele-Ilfov, România. Datele absolute obținute de același institut pentru situl arheologic de la Tărtăria - *Gura Luncii*, nivelul III superior, le-am publicat deja (săpătura preventivă a anilor 2014-2015)³.

De-a lungul timpului am scris mai multe articole și studii despre această cultură – singur sau în colaborare –, dar acum vom spune câteva cuvinte în urma cercetărilor preventive realizate în anul 2011⁴.

Cu acest prilej, în zona A (numită de noi astfel și dispusă în zona sistemului de fortificație din partea de vest a sitului de la Turdaș-*Luncă*⁵) s-au

¹ Pentru bibliografia generală vezi: Luca 2001, cu bibliografia la acel moment.

² Luca 2001, p. 95-152.

³ Luca *et alii* 2016.

⁴ Luca *et alii* 2011.

cercetat mai multe complexe arheologice închise. Nu ne vom referi aici decât la două dintre ele: complexul 023 (C_{23})⁶ și complexul 033 (C_{33}).

Complexul arheologic C_{23} a fost incendiat și este suprapus de șanțul C_{014} ⁷. După cum observăm cu ocazia publicării și altor complexe din zona cercetată, acestea au fost incendiate și s-au intersectat cu șanțuri ale unor palisade⁸. Din observațiile directe rezultă faptul că zona caselor de locuit distruse a fost străbătută – după existența acestora – de palisade și șanțuri. Un singur amănunt mai trebuie să amintim. În umplutura C_{23} s-a descoperit și un fragment ceramic tipic pentru pictura de tip Tăualaș a culturii Turdaș (nepublicat încă). Aceasta (pictura de acest tip, realizată cu culoare neagră, „bituminoasă”) a fost încadrată de noi, în cartea din anul 2001, în orizontul de arhitectură II-inferior. Și în nivelul I s-au descoperit fragmente lustruite, pictate cu dungi late, închise la culoare⁹.

În aceste condiții, comparând toate aceste date, putem afirma că nivelul de arhitectură reprezentat de complexul C_{23} este contemporan cu bordeiele nivelului II-inferior din cartea citată¹⁰. Data de la **fig. 1** ne indică și cronologia absolută a orizontului de arhitectură analizat (5923 ± 29 BP).

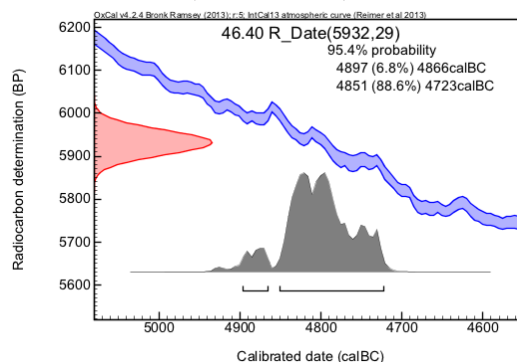

Fig. 1. Turdaș-Luncă. 2011. Calibrare proba RoAMS-46.40: 5932 ± 29 BP. Complexul arheologic C_{23} .

Cât privește complexul C_{33} , acesta nu a fost analizat cu aceeași atenție în cartea dedicată cercetărilor preventive din anul 2011. O vom face acum.

⁵ Luca et alii 2011, p. 35-41; plan 8; foto 3 – dreapta, foto 11-20; reconstituire 3-5.

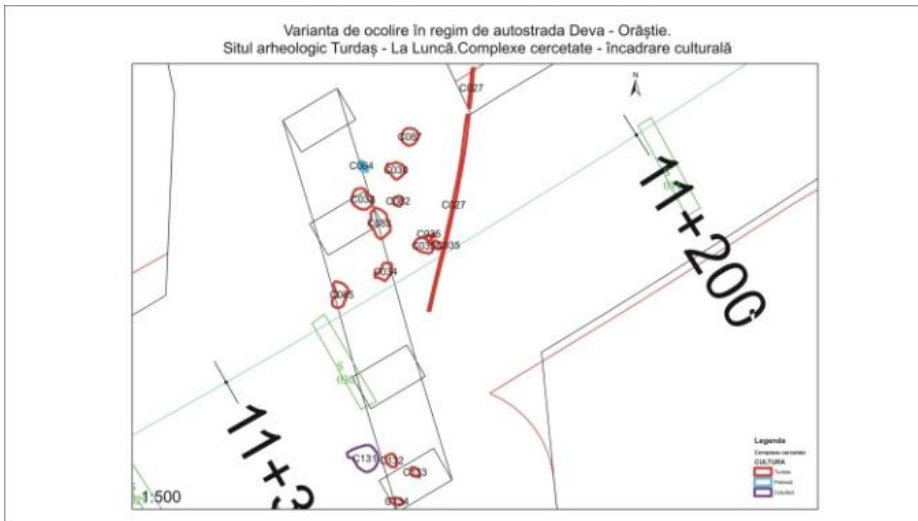
⁶ Luca et alii 2011, p. 55, 58-60, fig. 11-13, 17-20.

⁷ Luca et alii 2011, p. 55.

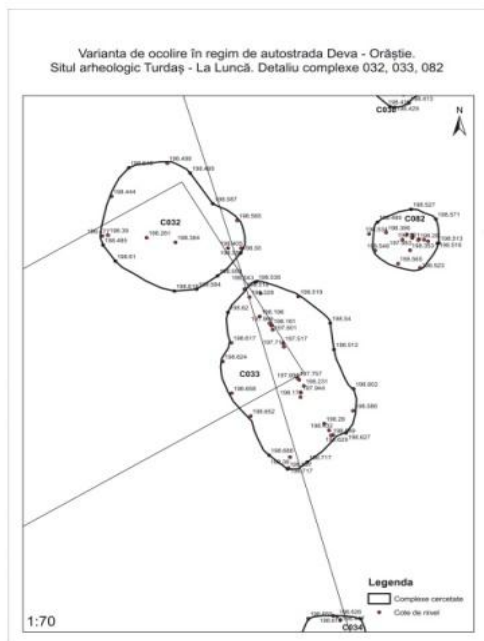
⁸ Luca et alii 2011, p. 55.

⁹ Luca 2001, p. 70; pentru definirea arhitecturii nivelului vezi: p. 42-44.

¹⁰ Luca 2001, p. 43-44.

Plan 1. Turdaș-Luncă. 2011. Complexul arheologic C₃₃ (centru).

Plan 2. Plan 1. Turdaș-Luncă. 2011. Complexul arheologic C₃₃ (detaliu).

C₃₃ este o locuință adâncită, cu zona centrală cu urme de arsură, cenușă și multe materiale arheologice (**foto 1/3**). Apar urme de chirpici izolate (**foto 1/1**). În

zona centrală apare o lutuială galbenă cu vase reîntregibile (**foto 1/3; 2/5-6**). Zonele periferice sunt parțial acoperite cu un sol de culoare verzuie, cu rare resturi ceramice. Elementele de arsură, urmele de cenușă și vasele reîntregibile se adâncesc în zona centrală până la -2,46 m (**foto 1/2**).

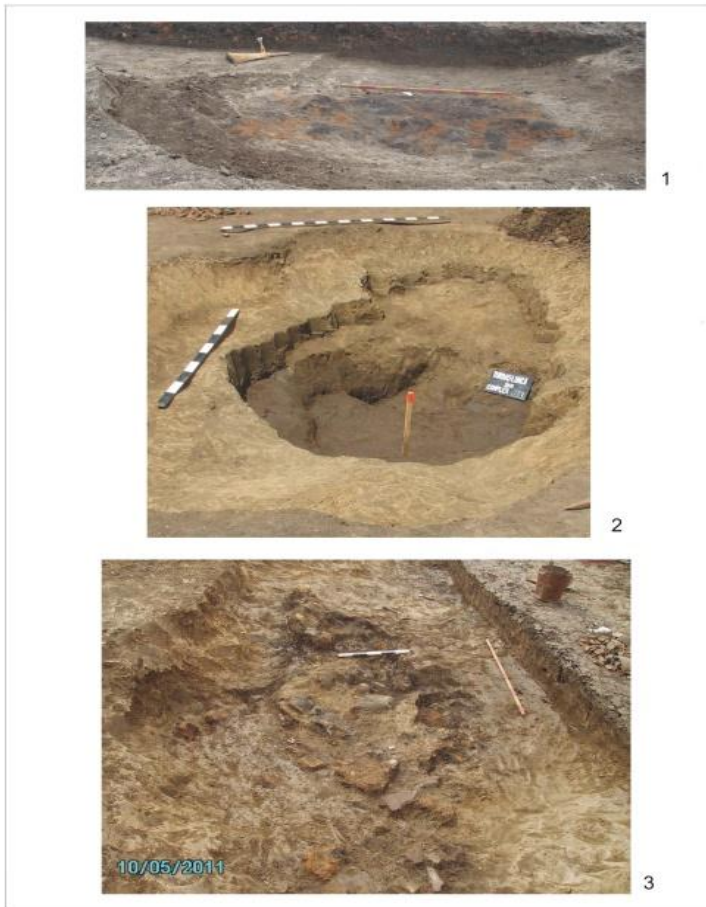

Fig. 15

Foto 1. Turdaș - Luncă. 2011. Complexul arheologic C₃₃ (1 – arsura dărâmturii; 2 – golirea finală; 3 – vasele prinse sub dărâmtură).

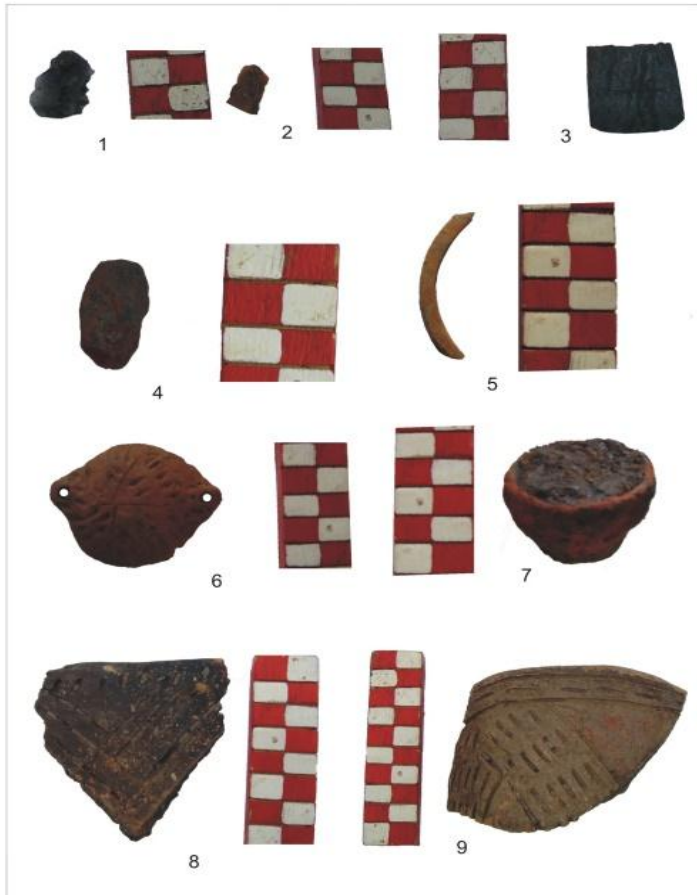

Fig. 20

Foto 2. Turdaș - Luncă. 2011. Complexul arheologic C₃₃ (1-4 – unelte din piatră; 5 – brățară; 6-9 – ceramică).

Materialul ceramic este bogat și diversificat, fiind – fără îndoială – turdășean. Sterilul este galben. Această descriere arată o identitate aproape perfectă a celor două bordeie, atât ca funcționare, cât și ca distrugere, acesta din urmă fiind datat 5947±35 BP (fig. 2).

Pe lângă toate aceste similitudini (arhitectură, ceramică, datare absolută) observăm și posibilitatea relaționării cu nivelul de arhitectură notat de noi cu II-

superior¹¹. Aici apare și un șanț de palisadă¹². În noile cercetări din 2011 se observă în zona A și construcții ale acestui orizont care este – după observațiile noastre – al treilea orizont de arhitectură din situl de la Turdaș, și pare a suprapune nivelul celor două locuințe adâncite (C₂₃ și C₃₃) ale căror datări absolute sunt publicate cu această ocazie.

La **foto 3** se poate observa foarte bine grupajul de locuințe din nivelul II-superior surprinse de noi în zona A (în mijlocul imaginii). De asemenea, se observă faptul că acestea taie locuințele nivelului II-inferior. Observații mai amănunțite găsim la nota 20 din prezentul articol.

Noi încadram începutul culturii Turdaș, în momentele redactării primului volum, o dată cu „sfârșitul fazei Vinča B₂”¹³ și făceam o fixare a descoperirilor (a celor cel puțin trei orizonturi de arhitectură care rezultă din cercetarea de la Turdaș - *Luncă*¹⁴ și Orăștie - *Dealul Pemilor, punct X₂*¹⁵) până în Vinča C final – cel puțin¹⁶.

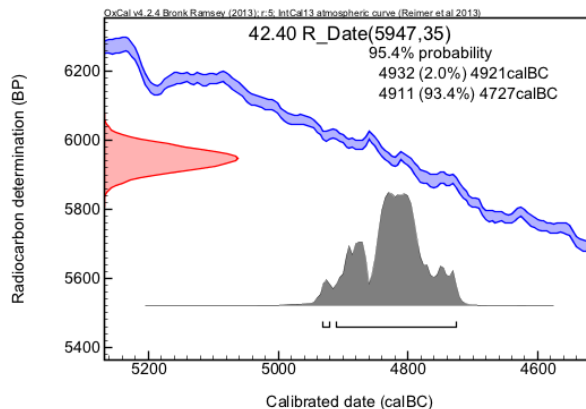

Fig. 2. Turdaș - *Luncă*. 2011. Calibrare proba RoAMS-42.40: 5947±35 BP. Complexul arheologic C₃₃.

Mai mult, atrăgeam atenția încă din anul 2001¹⁷, că nivelul nou de la Orăștie (cel cu locuințele de suprafață având podina din piatră de râu) este după – „parțial mai târziu” – nivelul II-superior de la Turdaș.

Comparând probele de la Orăștie (Deb-5765: 6070±70 BP – 5044-4895 CalBC; Deb-5762: 5825±60 BP – 4768-4582 CalBC și Deb-5775: 5790±55 BP –

¹¹ Luca 2001, p. 44-45.

¹² Luca 2001, p. 45; aceasta în ceea ce privește, aici (2011), prezența locuințelor cu etaj, având fundațiile puse pe stâlpi adânc înfiți în pământ – foto 3 în prezentul articol.

¹³ Luca 2001, p. 129.

¹⁴ Luca 2001.

¹⁵ Luca 1997.

¹⁶ Luca 2001, p. 128-143.

¹⁷ Luca 2001, p. 139.

4734-4549 CalBC)¹⁸ cu cele de la Turdaș observăm că datele anterioare, relative, se calchiază și cu datele radiocarbon. Și data de la Cerișor-*Peștera Cauce*: GrN-28994: 5760±40 BP¹⁹ se înscrie pe aceeași linie.

Foto 3. Turdaș - *Luncă*. 2011. Zona A (în centru-dreapta se văd petele mai închise la culoare, care arată conturul locuințelor adâncite analizate în acest articol)²⁰.

Datele turdășene din faza târzie (nu Turdaș II²¹, cum afirmă Fl. Drașovean, ci Turdaș III²², după noi) arată o contemporaneitate cu Petreștiul A, cel puțin la sfârșitul fazei III a culturii Turdaș. Tot aici trebuie să amintim că una dintre datele de la Orăștie – prea „veche” – poate să fie explicată și printr-o modalitate pur științifică²³.

D. Borić²⁴ afirmă, însă, încadrări cronologice relative eronate despre datările de mai sus (cele referitoare la situl de la Orăștie). Acesta scrie pe coloana ”Sample association”: pitt-dwelling 2/1994 pentru pozițiile 1 și 3 și pitt-dwelling 1/1993 pentru poziția 2. Astfel că cele două bordeie primesc numerele, din partea noastră, *bordeiul B₁* și *bordeiul B₂*. Această numerotare nu are nicio legătură cu încadrarea cronologică și culturală relativă a complexelor (după cum afirmă D.

¹⁸ Luca 2001, p. 142.

¹⁹ Luca 2014, p. 108, Table 1.

²⁰ Luca 2011, plan 8, centru-dreapta (șase locuințe); foto 11; fig. 11 (șase locuințe).

²¹ Drașovean 2013, p. 20, Tabel 1 (citându-ne la Luca 2001, p. 142).

²² Luca 2001, p. 142-143. Dacă s-ar fi aprofundat problema s-ar fi văzut faptul că aceste materiale – cele de tip „Foeni” – apar în nivelul II-superior (Luca 2001, p. 63-65 (forme), 66, 67, 68, 69, 70 (ornamente) – locuințele L₁ și L₄) care a fost numit astfel *ca nivel de arhitectură*.

²³ Bonsall *et alii* 2015.

²⁴ Borić 2015, p. 210-211 (Orăștie-Dealul Pemilor).

Borić – Vinča B₁ și B₂ – confundând numerotarea bordeielor cu fazele relative ale culturii citate), care sunt – în cel mai bun caz – contemporane cu faza a doua Vinča C.

Cea mai interesantă opinie despre cultura Turdaș o are, însă, un coleg – astăzi timișorean – care afirmă tranșant tot felul de date, combinând, ca în alte vremuri, teoria cu practica²⁵. Îmi fac datoria să-i atrag atenția – fără a comenta concluziile trase de domnia sa – că aceste date trebuie să-i dea de gândit. Poate că următoarele (pe care le vom publica cât mai curând posibil) o să-l facă să-și rememoreze ideile.

Mai mult, comparând articolele scrise în același birou și referindu-se la cultura Turdaș, vedem o „identitate de idei” care ar fi putut să nu fie reluată cu aceeași și atâta îndârjire²⁶. Peste o vreme vom „destăinui” domniilor lor care este cronologia internă a culturii Turdaș, recitindu-le ceea ce am scris de-a lungul timpului. Se pare că este singura metodă de convingere.

Mulțumiri

Colaborarea dintre Muzeul Național Brukenthal și Laboratorul RoAMS, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”, Măgurele-Ilfov este de bun augur. În sfârșit avem acces de bună calitate la obținerea datelor radiocarbon și în România.

RADIOCARBON DATA FROM TURDAȘ - LUNCĂ ARCHAEOLOGICAL SITE (THE PREVENTIVE RESEARCHES FROM 2011) (I)

ABSTRACT

We are publishing here the first radio-carbon data obtained through the processing of the samples taken in 2011 – preventive excavation, highway A₁, Turdaș culture.

LIST OF ILLUSTRATIONS

Figures

Fig. 1. Turdaș - *Luncă*. 2011. Calibration of sample RoAMS-46.40: 5932±29 BP. Archaeologic feature C₂₃.

Fig. 2. Turdaș - *Luncă*. 2011. Calibration of sample RoAMS-42.40: 5947±35 BP. Archaeologic feature C₃₃.

Plans

Plan 1. Turdaș - *Luncă*. 2011. Archaeologic feature C₃₃ (center).

Plan 2. Plan 1. Turdaș - *Luncă*. 2011. Archaeologic feature C₃₃ (detail).

²⁵ Diaconescu 2014.

²⁶ Drașovean 2013; Drașovean 2014; Diaconescu 2014.

Photo

Photo 1. Turdaș-Luncă. 2011. Archaeologic feature C₃₃ (1 – the firing of the debris; 2 – final emptying; 3 – the pots surprised under the debris).

Photo 2. Turdaș - Luncă. 2011. Archaeologic feature C₃₃ (1-4 – stone tools; 5 – bracelet; 6-9 – pottery).

Photo 3. Turdaș - Luncă. 2011. Zona A (in the right-center side there can be noticed the dark colour marks that show the delineations of the deep dwellings that were analyzed in this article).

Abrevieri bibliografice:

- AnB(SN) - *Analele Banatului. Serie Nouă*, Muzeul Național al Banatului, Timișoara.
 Apulum - *Apulum, Acta Musei Apulensis*, Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia.
 BB - *Bibliotheca Brukenthal*, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu.
 BMA - *Bibliotheca Musei Apulensis*, Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia.
 BrukAM - *Brukenthal. Acta Musei*, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu.

Bibliografie:

- Borić 2015 - D. Borić, "The end of the Vinča World: Modelling the Neolithic to Cooper Age Transition and the Notion of Archaeological Culture", *Neolithic and Cooper Age between the Carpathians and the Aegean Sea*, 2015, p. 157-217.
- Bonsall *et alii* 2015 - C. Bonsall, G. Cook, C. Pickard, K. McSweeney, K. Sayle, L. Bartosiewicz, I. Radovanović, Th. Higham, A. Soficaru, A. Boroneanț, "Food for Thought: re-assessing Mesolithic Diets in the Iron Gates", *Radiocarbon*, 57, 4, 2015, p. 689-699.
- Diaconescu 2014 - D. Diaconescu, "Despre cultura Turdaș și poziția sa cronologică", *AnB(SN)*, 22, 2014, p. 69-90.
- Drașovean 2013 - Fl. Drașovean, "Despre unele sincronisme de la sfârșitul neoliticului târziu și începutul eneoliticului timpuriu din Banat și Transilvania. O abordare Bayesiană a unor date absolute publicate de curând și republicate recent", *AnB(SN)*, 21, 2013, p. 11-34.
- Drașovean 2014 - Fl. Drașovean, "Despre cronologia relativă și absolută a neoliticului și eneoliticului timpuriu din răsăritul Bazinului Carpatic. O abordare Bayesiană", *AnB(SN)*, 22, 2014, p. 33-67.
- Luca 1997 - S. A. Luca, *Așezări neolitice pe valea Mureșului (I). Habitatul turdășean de la Orăștie-Dealul Pemilor (punct X₂)*, BMA, 4, 1997.
- Luca 2001 - S. A. Luca, *Așezări neolitice pe valea Mureșului (I). Noi cercetări arheologice la Turdaș-Luncă. I. Campaniile anilor 1992-1995*, BMA, 17, 2001.

-
- Luca 2014 - S. A. Luca, *Arts and Religious beliefs in the Neolithic and Eneolithic from Romania*, *BB*, 67, 2014.
- Luca 2016 - S. A. Luca, *Tărtăria REDIVIVA*, *BB*, 71, 2016.
- Luca et alii 2011 - S. A. Luca (coord.), *Cercetările arheologice preventive de la Turdaș-Luncă (jud. Hunedoara), Campania 2011*, *BB*, 2011.
- Luca et alii 2016 - S. A. Luca, T. B. Sava, D. Păceșilă, O. Gaza, I. Stanciu, G. Sava, B. Ștefan, "Date radiocarbon ale nivelului III de la Tărtăria-Gura Luncii (cercetările preventive ale anilor 2014-2015)", *Apulum*, 53, 2016, p. 27-34.
- Luca et alii 2016a - S. A. Luca, T. B. Sava, D. Păceșilă, O. Gaza, I. Stanciu, G. Sava, B. Ștefan, "Radiocarbon Data for Level III form Tărtăria-Gura Luncii (Preventive Researches from 2014-2015)", *BruckAM*, 11, 1, 2016, p. 11-16.